

1 Po spełnieniu jakich warunków można uzyskać rozwód?

W Portugalii rozwód można uzyskać za porozumieniem stron lub w trybie postępowania spornego.

Pierwszy sposób zakłada porozumienie obojga małżonków co do rozwiązania małżeństwa oraz, zazwyczaj, co do wypłaty świadczeń alimentacyjnych na rzecz małżonka znajdującego się w niedostatku, sprawowania władzy rodzicielskiej nad małoletnimi dziećmi oraz rozporządzania wspólnym domem.

Orzeczenie rozwodu przez sąd w trybie postępowania spornego odbywa się po wniesieniu przez jedno z małżonków pozwu przeciwko drugiemu małżonkowi, w oparciu o potwierdzone prawnie okoliczności faktyczne, które, niezależnie od winy małżonków, świadczą o trwałym i zupełnym rozkładzie pożycia.

2 Jakie są podstawy orzeczenia rozwodu?

W przypadku rozwodu za porozumieniem stron małżonkowie nie muszą uzasadniać składanego wniosku.

Podstawy uzyskania rozwodu w trybie postępowania spornego:

- separacja faktyczna trwająca pełny rok. Na potrzeby postępowania rozwodowego uznaje się, że separacja faktyczna nastąpiła, jeżeli małżonkowie zaprzestali wspólnego pożycia, a jedno z małżonków lub obydwójce małżonkowie nie wyrażają chęci wznowienia wspólnego pożycia;
- zmiana stanu władz umysłowych drugiego małżonka trwająca ponad rok, która – z uwagi na jej poważny charakter – uniemożliwia małżonkom wspólne życie;
- nieobecność drugiego małżonka przez co najmniej rok i brak jakichkolwiek kontaktów ze strony takiego małżonka;
- wszelkie inne okoliczności, które, niezależnie od winy małżonków, dowodzą, że doszło do trwałego i zupełnego rozkładu pożycia.

3 Jakie są skutki rozwodu w odniesieniu do:

3.1 osobistych relacji pomiędzy małżonkami (np. nazwisko)?

Rozwód rozwiązuje małżeństwo i wywiera takie same skutki prawne jak rozwiązanie małżeństwa wskutek śmierci, z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych w obowiązujących przepisach.

Rozwód wywiera skutki prawne w odniesieniu do stosunków majątkowych między małżonkami od chwili uprawomocnienia się orzeczenia o rozwodzie; niemniej skutki te obowiązują z mocą wsteczną od dnia wytoczenia powództwa rozwodowego.

Jeżeli w trakcie postępowania sąd stwierdzi, że małżonkowie pozostają w separacji faktycznej, każde z nich może wystąpić o zarządzenie, aby skutki rozwodu obowiązywały z mocą wsteczną od daty rozpoczęcia separacji, zgodnie z treścią orzeczenia.

Pomimo rozwodu małżonek, który przyjął nazwisko drugiego małżonka, może je zachować, pod warunkiem że drugi małżonek wyrazi na to zgodę lub zezwoli na to sąd, mając na uwadze przedstawione powody. Zgoda byłego małżonka może zostać udzielona w dokumencie poświadczonym notarialnie, w dokumencie sporządzonym przed sądem (zaprotektowane oświadczenie woli złożone w trakcie postępowania) lub w oświadczeniu złożonym przed urzędnikiem stanu cywilnego. Wniosek do sądu o zezwolenie na posługiwanie się nazwiskiem byłego małżonka można złożyć w trakcie postępowania rozwodowego lub w ramach odrębnego postępowania, nawet po orzeczeniu rozwodu.

3.2 podziału majątku małżonków?

W przypadku rozwodu żadne z małżonków nie może otrzymać więcej niż otrzymałoby, gdyby małżeństwo zostało zawarte w ramach reżimu wspólności majątkowej w odniesieniu do majątku nabytego po zawarciu małżeństwa.

Każde z małżonków traci wszelkie korzyści uzyskane lub należne od drugiego z małżonków lub osoby trzeciej z racji małżeństwa lub z tytułu pozostawania w związku małżeńskim, niezależnie od tego, czy obiecano je przed zawarciem czy po zawarciu związku małżeńskiego. Osoba dokonująca darowizny może zdecydować o jej przekazaniu dzieciom zrodzonym z małżeństwa.

Rozwód wywiera skutki prawne w odniesieniu do stosunków majątkowych między małżonkami od chwili uprawomocnienia się orzeczenia o rozwodzie; niemniej skutki te obowiązują z mocą wsteczną od dnia wytoczenia powództwa rozwodowego.

Jeżeli w trakcie postępowania sąd stwierdzi, że małżonkowie pozostają w separacji faktycznej, każde z nich może wystąpić o zarządzenie, aby skutki rozwodu obowiązywały z mocą wsteczną od daty rozpoczęcia separacji, zgodnie z treścią orzeczenia.

Sąd może postanowić o wynajęciu wspólnego domu małżonków dowolnemu z małżonków na jego wniosek, niezależnie od tego, czy dom ten stanowi wspólną własność małżonków czy wyłączną własność jednego z małżonków, uwzględniając w szczególności potrzeby każdego z małżonków i interesy dzieci zrodzonych z małżeństwa. Kwestie związane z wynajmem są uregulowane w przepisach w zakresie wynajmu lokali mieszkalnych, niemniej sąd może ustalić warunki umowy najmu po wysłuchaniu małżonków i rozwiązać umowę najmu na wniosek właściciela lokalu, w przypadku gdy uzna to za zasadne w świetle zaistniałych okoliczności. Ustalenia poczynione czy to wskutek zatwierdzenia porozumienia zawartego między małżonkami, czy na mocy orzeczenia sądu, mogą zostać zmienione zgodnie z ogólnymi warunkami postępowania nieprocesowego.

3.3 małoletnich dzieci małżonków?

W przypadku rozwodu, separacji sądowej, stwierdzenia nieważności małżeństwa lub unieważnienia małżeństwa ustalenia dotyczące dzieci, świadczeń alimentacyjnych na rzecz dzieci oraz sposobu wypłaty takich świadczeń zawiera się w umowie między rodzicami, która podlega zatwierdzeniu przez sąd (lub przez urzędnika stanu cywilnego w trakcie postępowania w przedmiocie separacji lub rozwodu za porozumieniem stron).

W przypadku braku takiej umowy sąd wydaje orzeczenie, mając na względzie dobro małoletniego, uwzględniając potrzebę utrzymania bliskich kontaktów z obojgiem rodziców, zachęcając rodziców do zawierania porozumień i zatwierdzając takie porozumienia lub podejmując decyzje zapewniające obojgu rodzicom możliwość utrzymywania częstych kontaktów z małoletnim i wspólnego sprawowania władzy rodzicielskiej. Prawo do opieki nad małoletnim może zostać przyznane jednemu z rodziców, osobie trzeciej lub placówce wychowawczej lub opiekuńczej.

Bardziej szczegółowe informacje można znaleźć w części poświęconej władzy rodzicielskiej.

3.4 obowiązku alimentacyjnego względem współmałżonka?

Po rozwodzie każde z małżonków musi samodzielnie ponosić swoje koszty utrzymania. Każde z małżonków ma prawo do otrzymania świadczeń alimentacyjnych, niezależnie od rodzaju rozwodu. Z oczywistych względów słuszności sąd może odmówić małżonkowi prawa do świadczeń alimentacyjnych.

Przy ustalaniu kwoty świadczeń alimentacyjnych sąd bierze pod uwagę czas trwania małżeństwa, wkład w finanse rodziny, wiek i stan zdrowia małżonków, ich kwalifikacje zawodowe i możliwości zatrudnienia, czas, który będą musieli potencjalnie poświęcić na wychowanie wspólnych dzieci, ich zarobki i dochody oraz, ogólnie rzecz biorąc, wszelkie okoliczności wywierające wpływ na potrzeby małżonka otrzymującego świadczenia alimentacyjne oraz możliwości osoby, na której spoczywa obowiązek alimentacyjny.

Sąd przyznaje pierwszeństwo wszelkim obowiązkom alimentacyjnym dotyczącym dziecka małżonka będącego dłużnikiem alimentacyjnym w stosunku do obowiązków alimentacyjnych wobec drugiego z małżonków wynikających z rozwodu.

Małżonek będący wierzycielem alimentacyjnym nie ma prawa żądać świadczeń pozwalających mu na utrzymanie standardu życia na takim poziomie jak w czasie trwania małżeństwa.

Szczegółowe informacje można znaleźć w części poświęconej świadczeniom alimentacyjnym.

4 Co w praktyce oznacza termin prawny „separacja sądowa”?

Separacja sądowa nie rozwiązuje małżeństwa, ale znosi obowiązek wspólnego zamieszkiwania małżonków i wzajemnej pomocy, bez uszczerbku dla prawa do alimentów.

Jeżeli chodzi o majątek, separacja wywiera takie same skutki jak rozwiązanie małżeństwa.

Separacja sądowa kończy się w chwili pojednania się małżonków lub rozwiązania małżeństwa.

5 Jakie są warunki orzeczenia separacji sądowej?

Warunki orzeczenia separacji sądowej, zarówno w postępowaniu spornym, jak i za porozumieniem stron, są odpowiednio takie same jak warunki orzeczenia rozwodu w trybie postępowania spornego.

6 Jakie są skutki prawne separacji sądowej?

Jak wskazano w odpowiedzi na pytanie nr 4, separacja sądowa znosi obowiązek wspólnego zamieszkiwania małżonków i wzajemnej pomocy, bez uszczerbku dla prawa do alimentów. Jeżeli chodzi o majątek, separacja sądowa wywiera takie same skutki jak rozwiązanie małżeństwa.

Przepisy dotyczące rozwodu stosuje się odpowiednio do separacji sądowej.

Separacja sądowa może zostać przekształcona w rozwód, choć orzeczenie separacji sądowej nie jest warunkiem wstępnym uzyskania rozwodu ani etapem postępowania rozwodowego.

Jeżeli małżonkowie nie pojeđnali się w terminie roku od dnia, w którym orzeczenie o separacji sądowej (zarówno w postępowaniu spornym, jak i za porozumieniem stron) stało się prawomocne, każde z małżonków może zwrócić się o przekształcenie separacji w rozwód. Jeżeli z wnioskiem o przekształcenie separacji w rozwód wystąpią obydwójce małżonkowie, wspomniany powyżej termin nie musi zostać dotrzymany i sąd wydaje wyrok bezzwłocznie.

Jeżeli z wnioskiem o przekształcenie separacji w rozwód wystąpiło jedno z małżonków, drugi małżonek zostanie poinformowany, osobiście lub za pośrednictwem swojego pełnomocnika, o możliwości wniesienia sprzeciwu w terminie 15 dni, którego podstawą może być wyłącznie pojednanie się małżonków. Po przedstawieniu dowodów sędzia wydaje postanowienie w sprawie sprzeciwu w ciągu 15 dni.

Wniosek o przekształcenie separacji sądowej w rozwód można również złożyć w dowolnym urzędzie stanu cywilnego. Wniosek, uzasadniony pod względem faktycznym i prawnym, należy złożyć w urzędzie stanu cywilnego, wskazując w nim odpowiednie dowody i załączając dowody z dokumentów.

Strona przeciwna zostaje pouczone o możliwości wniesienia sprzeciwu i wskazania dowodów oraz przedstawienia dowodów z dokumentów w terminie 15 dni.

W przypadku niewniesienia sprzeciwu i uznania okoliczności faktycznych przedstawionych przez wnioskodawcę za przyjęte urzędnik stanu cywilnego, po upewnieniu się, że spełniono stosowne wymogi prawne, stwierdza, że wniosek został uwzględniony.

W przypadku wniesienia sprzeciwu urzędnik stanu cywilnego wyznacza termin spotkania pojednawczego, które musi się odbyć w ciągu 15 dni, i może nakazać podjęcie czynności prawnych oraz przedstawienie dowodów niezbędnych do potwierdzenia spełnienia wymogów prawnych.

Jeżeli strona przeciwna wniosła sprzeciw, a osiągnięcie porozumienia okaże się niemożliwe, strony informuje się o możliwości wniesienia roszczeń i zwrócenia się o przedstawienie nowych dowodów w terminie ośmiu dni. Sprawa zostaje następnie przekazana sądowi pierwszej instancji właściwemu dla miejsca, w którym znajduje się dany urząd stanu cywilnego.

Po przekazaniu sprawy do sądu sędzia zarządza przeprowadzenie dowodów i wyznacza termin rozprawy.

7 Co w praktyce oznacza termin „unieważnienie małżeństwa”?

„Unieważnienie małżeństwa” oznacza zniesienie skutków prawnych małżeństwa z uwagi na wystąpienie poważnej wady wywierającej wpływ na małżeństwo.

8 Jakie są warunki orzeczenia unieważnienia małżeństwa?

Unieważnić można małżeństwo zawarte w następujących okolicznościach:

- a) jeżeli stwierdzono wystąpienie przeszkody do zawarcia małżeństwa (bezwzględnej lub względnej);
- b) w przypadku braku oświadczenia woli lub wadliwego oświadczenia woli z powodu wystąpienia błędu lub przymusu po stronie jednego z małżonków lub obojga małżonków;

c) w przypadku braku świadków, jeżeli obecność świadków jest wymagana z mocy prawa.

Bezwzględne przeszkody do zawarcia małżeństwa:

- a) wiek poniżej szesnastego roku życia;
- b) zdiagnozowana demencja, nawet jeżeli u danej osoby występują okresy świadomości, oraz ubezwłasnowolnienie częściowe lub całkowite z powodu choroby psychicznej;
- c) pozostawanie w nierozwiązanej związku małżeńskim, kościelnym lub cywilnym, nawet jeżeli nie został on wpisany do rejestru stanu cywilnego.

Względne przeszkody do zawarcia małżeństwa:

- a) pokrewieństwo w linii prostej;
- b) pokrewieństwo drugiego stopnia w linii bocznej;
- c) powinowactwo w linii prostej;
- d) wcześniejsze skazanie jednego z małżonków za sprawstwo lub współsprawstwo w próbie zabójstwa małżonka drugiej strony, nawet jeżeli taka próba zakończyła się niepowodzeniem.

Małżeństwo może zostać unieważnione z uwagi na wadę oświadczenia woli:

- a) jeżeli w chwili zawarcia związku małżeńskiego jedna ze stron nie miała świadomości podejmowanych przez siebie czynności z uwagi na chwilowy stan zaburzenia świadomości lub z innych względów;
- b) jeżeli jedna ze stron została wprowadzona w błąd co do tożsamości drugiej strony;
- c) jeżeli oświadczenie woli zostało złożone pod przymusem fizycznym;
- d) jeżeli oświadczenie woli zostało złożone dla pozorów.

Oświadczenie woli złożone pod wpływem błędu stanowi podstawę unieważnienia małżeństwa wyłącznie wówczas, gdy dotyczy podstawowych cech osobistych jednego z małżonków i jest usprawiedliwione oraz jeżeli dowiedziono, że w przypadku braku wprowadzenia w błąd małżeństwo najprawdopodobniej nie zostałoby zawarte.

Małżeństwo zawarte pod przymusem moralnym może zostać unieważnione, jeżeli jedna ze stron jest zastraszana w poważny i niezgodny z prawem sposób, a jej obawa przed zastosowaną wobec niej groźbą jest uzasadniona.

Jeżeli ktokolwiek, w umyślny i niezgodny z prawem sposób, wymusza na drugiej osobie oświadczenie woli w zamian za obietnicę ochrony jej przed niemożliwą do przewidzenia krzywdą lub krzywdą spowodowaną przez osoby trzecie, takie działanie uznaje się za równoważne groźbie bezprawnej. Oświadczenie woli złożone w chwili zawarcia małżeństwa stwarza domniemanie, że nupturienti nie tylko chcą zawrzeć związek małżeński, ale także że ich oświadczenie woli nie zostało złożone pod wpływem błędu ani pod przymusem.

9 Jakie są skutki prawne unieważnienia małżeństwa?

Unieważnienie małżeństwa cywilnego zawartego w dobrej wierze przez oboje małżonków staje się skuteczne względem małżonków i osób trzecich w chwili uprawomocnienia się orzeczenia.

Jeżeli tylko jedno z małżonków zawarło związek małżeński w dobrej wierze, wówczas tylko ten małżonek może dochodzić korzyści płynących ze stanu małżeńskiego i sprzeciwiać się ich przyznaniu osobom trzecim, pod warunkiem że stanowi to wyłącznie odzwierciedlenie relacji między małżonkami. Uznaje się, że małżonek, który zawarł związek małżeński w stanie uzasadnionej nieświadomości wady skutkującej nieważnością małżeństwa lub mogącej doprowadzić do jego unieważnienia lub którego oświadczenie woli zostało złożone pod przymusem fizycznym lub moralnym, zawarł taki związek małżeński w dobrej wierze.

Ustalenie, czy dana osoba działała w dobrej wierze, należy do wyłącznych kompetencji sądów krajowych. Domniemywa się, że małżonkowie działają w dobrej wierze.

Po uznaniu małżeństwa za nieważne lub po jego unieważnieniu małżonek, który działał w dobrej wierze, zachowuje prawo do otrzymywania świadczeń alimentacyjnych po uprawomocnieniu się orzeczenia lub jego wpisaniu do rejestru.

10 Czy istnieją jakieś alternatywne sposoby, poza drogą sądową, rozwiązywania problemów związanych z rozwodem?

Przed wszczęciem postępowania rozwodowego urząd stanu cywilnego lub sąd informuje małżonków o istnieniu i celach usług mediacji rodzinnej.

Mediacja rodzinna stanowi pozasądową metodę rozstrzygnięcia sporów między członkami rodziny, w ramach której strony biorące w niej osobisty i bezpośredni udział starają się dojść do porozumienia przy wsparciu mediatora.

Skorzystanie z tej alternatywnej metody rozstrzygnięcia sporów może umożliwić rozwiązanie konfliktów dotyczących uregulowania władzy rodzicielskiej, zmiany ustaleń w tym zakresie i niewywiązania się z obowiązku sprawowania władzy rodzicielskiej, rozwodu i separacji sądowej, przekształcenia separacji sądowej w rozwód, pojednania małżonków pozostających w separacji, zasądzenia i zmiany wysokości tymczasowych lub stałych świadczeń alimentacyjnych, przyznania prawa do domu rodzinnego, odmowy prawa do korzystania z nazwiska drugiego małżonka lub zezwolenia na korzystanie z nazwiska byłego małżonka.

Mediator rodzinny to specjalista posiadający licencję Ministerstwa Sprawiedliwości, który jest odpowiedzialny za prowadzenie spotkań z udziałem stron dążących do osiągnięcia porozumienia w niezależny i bezstronny sposób.

O rozwód za porozumieniem stron można wystąpić do urzędu stanu cywilnego, z wyjątkiem sytuacji, w której porozumienie zawarto w ramach spornego postępowania rozwodowego, oraz pod warunkiem że do wniosku o wydanie postanowienia o rozwodzie za porozumieniem stron załączono szczegółowy wykaz składników wspólnego majątku małżonków, umowę w sprawie rozporządzania wspólnym domem, umowę w sprawie wypłaty świadczeń alimentacyjnych na rzecz małżonka znajdującego się w niedostatku oraz zaświadczenie o wydaniu wyroku sądu regulującego kwestie związane ze sprawowaniem władzy rodzicielskiej lub umowę w sprawie sprawowania władzy rodzicielskiej nad małoletnimi dziećmi, jeżeli kwestia ta nie była przedmiotem orzeczenia sądu.

11 Gdzie należy złożyć pozew/wniosek o rozwód/separację sądową/unieważnienie małżeństwa? Jakich formalności należy dopełnić i jakie dokumenty należy załączyć do pozwu/wniosku?

Separacja i rozwód za porozumieniem stron

O separację i rozwód za porozumieniem stron występują oboje małżonkowie do urzędu stanu cywilnego za obopólną zgodą. Do wniosku należy załączyć następujące dokumenty:

- szczegółowy wykaz składników wspólnego majątku małżonków ze wskazaniem ich wartości lub, jeżeli małżonkowie podejmą decyzję o podziale tego majątku, umowę dotyczącą podziału majątku lub wniosek o sporządzenie takiej umowy;
- zaświadczenie o wydaniu wyroku sądu regulującego kwestie związane ze sprawowaniem władzy rodzicielskiej lub umowę w sprawie sprawowania władzy rodzicielskiej nad małoletnimi dziećmi, jeżeli kwestia ta nie była przedmiotem orzeczenia sądu;
- umowę w sprawie wypłaty świadczeń alimentacyjnych na rzecz małżonka znajdującego się w niedostatku;
- umowę w sprawie rozporządzania wspólnym domem;
- w stosownych przypadkach zaświadczenie potwierdzające zawarcie umowy przedmałżeńskiej.

O ile w przedłożonych dokumentach nie postanowiono inaczej, przyjmuje się, że umowy mają zastosowanie zarówno do okresu objętego postępowaniem, jak i do późniejszego okresu.

Postępowanie w sprawie separacji sądowej lub rozwodu za porozumieniem stron wszczyna się poprzez złożenie wniosku podpisanego przez małżonków lub ich pełnomocników w urzędzie stanu cywilnego. Wniosek należy złożyć razem ze wspomnianymi powyżej dokumentami oraz zaświadczeniem zawierającym odpis zupełny aktu małżeństwa.

Po otrzymaniu wniosku urzędnik stanu cywilnego zaprasza małżonków na spotkanie, w trakcie którego musi sprawdzić, czy spełniono stosowne wymogi prawne. Podczas spotkania małżonków informuje się o możliwości skorzystania z usług mediacji rodzinnej; jeżeli małżonkowie w dalszym ciągu zamierzają uzyskać rozwód, urzędnik analizuje treść umów i prosi małżonków o wprowadzenie zmian, jeżeli nie zapewniają one należytej ochrony interesów jednego z małżonków lub ich dzieci. W tym celu można podjąć stosowne czynności prawne i przeprowadzić dowody. Jeżeli wymogi prawne są spełnione i zastosowano się do wyżej wymienionych procedur, urzędnik stanu cywilnego uwzględni wniosek.

W przypadku przedłożenia umowy w sprawie sprawowania władzy rodzicielskiej nad małoletnimi dziećmi postępowanie zostaje przekazane prokuraturze w sądzie pierwszej instancji właściwym do rozpoznania danej sprawy w okręgu, w którym znajduje się dany urząd stanu cywilnego, w celu wydania opinii w sprawie takiej umowy w ciągu 30 dni.

Jeżeli prokuratura uzna, że umowa nie zapewnia należytej ochrony interesów małoletnich, wnioskodawcy mogą wprowadzić do niej sugerowane zmiany lub przedłożyć nową umowę. W tym drugim przypadku nową umowę należy przekazać prokuraturze. Jeżeli prokuratura uzna, że umowa zapewnia należyłą ochronę interesów małoletnich, lub jeżeli małżonkowie wprowadzą w umowie sugerowane przez prokuraturę zmiany, małżonkowie uzyskają rozwód.

Jeżeli wnioskodawcy nie zgadzają się ze zmianami zasugerowanymi przez prokuraturę i w dalszym ciągu dążą do uzyskania rozwodu lub jeżeli przedłożone umowy nie zapewniają należytej ochrony interesów jednego z małżonków, zgoda nie zostanie wydana i postępowanie rozwodowe zostanie skierowane do sądu okręgowego właściwego dla miejsca położenia urzędu stanu cywilnego.

Po otrzymaniu sprawy sędzia analizuje treść umów przedłożonych przez małżonków, zwracając się do nich o wprowadzenie zmian w tych umowach, w przypadku gdy nie zapewniają one należytej ochrony interesów jednego z małżonków lub ich dzieci.

Następnie sędzia ustali skutki rozwodu w odniesieniu do kwestii, w których małżonkowie nie wprowadzili zmian. Jeżeli którakolwiek z umów nie zapewnia należytej ochrony interesów któregokolwiek z małżonków, małżonkowie mogą, w tym celu i biorąc pod uwagę treść zaproponowanych umów, wystąpić o podjęcie stosownych czynności i przeprowadzenie wymaganych dowodów. Ustalając skutki rozwodu, sędzia powinien nie tylko zachęcać małżonków do zawarcia umowy, ale także wziąć pod uwagę jej treść.

Następnie sędzia wydaje orzeczenie o rozwodzie za porozumieniem stron, a fakt ten zostaje odnotowany w stosownym rejestrze.

Pozew o orzeczenie separacji sądowej lub rozwodu za porozumieniem stron należy złożyć w sądzie, pod warunkiem że strony nie załączają do niego żadnej ze wspomnianych powyżej umów.

W takim przypadku do sądu wnosi się pozew o rozwód. Po otrzymaniu pozwu sędzia analizuje treść umów przedłożonych przez małżonków, zwracając się do nich o wprowadzenie zmian do tych umów w przypadku gdy nie zapewniają one należytej ochrony interesów jednego z małżonków lub ich dzieci. Sędzia ustala skutki rozwodu w odniesieniu do kwestii, co do których małżonkowie nie doszli do porozumienia, i może, w tym celu i biorąc pod uwagę treść przedłożonych umów, nakazać podjęcie stosownych czynności i przeprowadzenie wymaganych dowodów. Ustalając skutki rozwodu, sędzia powinien nie tylko zachęcać małżonków do zawarcia umowy, ale także wziąć pod uwagę jej treść. Następnie sędzia wydaje orzeczenie o rozwodzie za porozumieniem stron, a fakt ten zostaje odnotowany w stosownym rejestrze.

Separacja lub rozwód w trybie postępowania spornego

Pozew o orzeczenie separacji lub rozwodu w trybie postępowania spornego wnosi się do wydziału rodzinnego i nieletnich (*Juízo de Família e Menores*) lub, w przypadku braku takiego wydziału, do lokalnego wydziału cywilnego (*Juízo Local Cível*) lub wydziału właściwości ogólnej (*Juízo de Competência Genérica*) właściwego miejscowo. Za sąd właściwy miejscowo uznaje się sąd właściwy dla miejsca zamieszkania lub pobytu powoda (osoby, która wytoczyła powództwo).

Przepisy dotyczące rozwodu stosuje się odpowiednio do separacji sądowej.

Separacja sądowa kończy się w chwili pojednania się małżonków lub rozwiązania małżeństwa.

Każde z małżonków może wystąpić o rozwód w trybie postępowania spornego ze względu na faktyczną separację trwającą pełny rok, zmianę stanu władz umysłowych drugiego małżonka trwającą ponad rok, która – z uwagi na stopień zaawansowania – uniemożliwia małżonkom wspólne pożycie, nieobecność drugiego małżonka przez co najmniej rok przy braku jakichkolwiek kontaktów ze strony takiego małżonka, a także na podstawie innych okoliczności, które niezależnie od winy małżonków dowodzą trwałego i zupełnego rozkładu pożycia.

Poszkodowany małżonek ma prawo dochodzić odszkodowania za szkody wyrządzone przez drugiego małżonka przed sądami powszechnymi zgodnie z ogólnymi przepisami w zakresie odpowiedzialności cywilnej.

Małżonek, który wystąpił o rozwód z uwagi na zmianę stanu władz umysłowych współmałżonka, musi wypłacić temu małżonkowi odszkodowanie za szkodę na osobie, jakiej małżonek ten doznał wskutek rozwiązania małżeństwa; wniosek musi zostać złożony w trakcie postępowania rozwodowego.

Jeżeli podstawą do wystąpienia z pozwem rozwodowym była zmiana stanu władz umysłowych drugiego małżonka trwająca ponad rok, która – z uwagi na stopień zaawansowania – uniemożliwia małżonkom wspólne pożycie lub nieobecność drugiego małżonka przez co najmniej rok przy braku jakichkolwiek kontaktów ze strony takiego małżonka, wówczas pozew o rozwód może wnieść wyłącznie małżonek, który powołuje się na zmianę stanu władz umysłowych lub zniknięcie drugiego małżonka.

Jeżeli małżonek, który mógłby wnieść pozew o rozwód, nie posiada zdolności do czynności prawnych, powództwo może wytoczyć jego pełnomocnik umocowany przez radę rodzinną; jeżeli pełnomocnikiem jest drugi małżonek, powództwo może wytoczyć, w imieniu uprawnionego do podjęcia czynności prawnej, jego dowolny krewny w linii prostej lub dowolny krewny do trzeciego stopnia w linii bocznej, o ile taki krewny również zostanie umocowany przez radę rodzinną.

Prawo do rozwodu nie podlega przeniesieniu po śmierci osoby uprawnionej, choć spadkobiercy powoda mogą kontynuować powództwo do celów spadkowych jeżeli powód umrze w trakcie postępowania; w takim samym celu postępowanie może być kontynuowane przeciwko spadkobiercom pozwanego. Po wniesieniu pozwu, jeżeli możliwe jest przeprowadzenie postępowania, sędzia wyznaczy termin posiedzenia pojednawczego i zarówno powód, jak i pozwany zostaną wezwani do osobistego stawienia się na tym posiedzeniu.

Jeżeli próba pojednania małżonków zakończy się niepowodzeniem, sąd podejmie próbę przekonania małżonków do rozwodu za porozumieniem stron; jeżeli na dowolnym etapie postępowania małżonkowie dojdą do porozumienia lub jeżeli zdecydują się na rozwód za porozumieniem stron, postępowanie przeprowadza się odpowiednio zgodnie z procedurą przewidzianą dla tego rodzaju rozwodu.

Jeżeli sędziemu nie uda się skłonić małżonków do zawarcia porozumienia w kwestii rozwodu lub separacji za porozumieniem stron, sędzia podejmuje próbę przekonania małżonków do zawarcia porozumienia w kwestii świadczeń alimentacyjnych i w kwestii sprawowania władzy rodzicielskiej. Sędzia dąży również, w stosownych przypadkach, do nakłonienia małżonków do zawarcia porozumienia w kwestii prawa do użytkowania wspólnego domu do chwili wydania orzeczenia w sprawie.

Przy próbie pojednania lub na dowolnym innym etapie postępowania strony mogą zgodzić się na rozwód lub separację sądową za porozumieniem stron, pod warunkiem że zostały spełnione konieczne warunki wstępne.

Jeżeli jedna ze stron nie wyrazi zgody lub jeżeli pojednanie małżonków okaże się niemożliwe, sędzia nakaze pozwanemu przedstawienie odpowiedzi na pozew w terminie 30 dni; pozwanemu doręcza się odpis oryginalnego pozwu.

Jeżeli miejsce pobytu pozwanego jest nieznane i nie udało się go ustalić pomimo zastosowania wszystkich środków przewidzianych w prawie procesowym, wyznaczony termin posiedzenia pojednawczego uznaje się za nieważny, a pozwanego wzywa się do przekazania odpowiedzi na pozew za pomocą obwieszczenia.

Po upływie terminu na przekazanie odpowiedzi na pozew postępowanie będzie prowadzone na warunkach zwykłej procedury. W trakcie postępowania ustala się przedmiot sporu i podstawę zgłoszonych dowodów. Następnie odbywa się rozprawa, podczas której przedstawia się dowody. Po zakończeniu rozprawy sprawa zostaje zamknięta i przekazana sędziemu, który wydaje orzeczenie w terminie 30 dni.

O separację sądową można wystąpić w ramach powództwa wzajemnego, nawet w przypadku gdy powód wniósł pozew o rozwód; jeżeli powód wniósł pozew o separację sądową, pozwany może również wnieść pozew o rozwód w ramach powództwa wzajemnego. W takich przypadkach rozwód powinien zostać orzeczony, jeżeli sąd uwzględni zarówno powództwo, jak i powództwo wzajemne.

Unieważnienie małżeństwa

Na unieważnienie małżeństwa nie można się powoływać w żadnych okolicznościach, sądowych ani pozasądowych, dopóki nie zostanie ono potwierdzone wyrokiem wydanym w postępowaniu wszczętym specjalnie w tym celu.

Powództwo w tym zakresie wytacza się przed wydział rodzinny i nieletnich, wnosząc pismo procesowe wszczynające postępowanie (pozew), w którym wskazuje się strony postępowania, opisuje istotne okoliczności faktyczne oraz przedstawia roszczenia.

Legitymacja procesowa do wytoczenia takiego powództwa zależy od podstaw roszczenia (zob. odpowiedź na pytanie 8).

Małżonkowie lub ich krewni w linii prostej lub w linii bocznej do czwartego stopnia pokrewieństwa, spadkobiercy i rodzice adopcyjni małżonków oraz prokuratura mają legitymację do wytoczenia lub kontynuowania powództwa o unieważnienie małżeństwa z uwagi na wystąpienie przeszkody uniemożliwiającej małżeństwo. Ponadto prawo do wytoczenia lub kontynuowania powództwa przysługuje również opiekunowi prawnemu lub kuratorowi w przypadku osoby małoletniej, osoby częściowo ubezwłasnowolnionej lub osoby całkowicie ubezwłasnowolnionej z powodu choroby psychicznej, a także pierwszemu małżonkowi pozwanego w przypadku bigamii.

O unieważnienie małżeństwa z uwagi na wprowadzenie w błąd mogą zwrócić się sami małżonkowie lub dowolne osoby, których prawa zostały naruszone w wyniku zawarcia małżeństwa. W pozostałych przypadkach związanych z brakiem oświadczenia woli postępowanie o unieważnienie małżeństwa może wszcząć wyłącznie to z małżonków, które nie złożyło oświadczenia woli. Powinowaci takiego małżonka w linii prostej oraz jego spadkobiercy lub rodzice adopcyjni mogą jednak podtrzymać powództwo, jeżeli powód umrze w trakcie postępowania.

Postępowanie o unieważnienie małżeństwa z uwagi na wystąpienie wady oświadczenia woli może zostać wszczęte wyłącznie przez małżonka, który padł ofiarą błędu lub przymusu, niemniej postępowanie może być kontynuowane przez jego powinowatych w linii prostej i jego spadkobierców lub rodziców adopcyjnych w przypadku śmierci powoda w trakcie procesu.

Postępowanie o unieważnienie małżeństwa z uwagi na brak świadków może zostać wszczęte wyłącznie przez prokuraturę.

Postępowanie o unieważnienie małżeństwa z uwagi na wystąpienie przeszkody uniemożliwiającej małżeństwo należy wszcząć:

- w przypadku osoby małoletniej, osoby częściowo ubezwłasnowolnionej lub osoby całkowicie ubezwłasnowolnionej z powodu choroby psychicznej lub zdiagnozowanej niepoczytalności, jeżeli postępowanie wszczyna taka osoba – w terminie sześciu miesięcy od daty osiągnięcia pełnoletności przez taką osobę, zniesienia częściowego lub całkowitego ubezwłasnowolnienia lub ustania niepoczytalności; jeżeli postępowanie wszczyna inna osoba – w terminie trzech lat od daty zawarcia małżeństwa, ale nigdy po osiągnięciu pełnoletności, zniesieniu ubezwłasnowolnienia lub ustaniu niepoczytalności;
- w przypadku skazania za zabójstwo małżonka jednej ze stron – w terminie trzech lat od daty zawarcia małżeństwa;
- w pozostałych przypadkach – w terminie sześciu miesięcy od daty rozwiązania małżeństwa.

Powództwo o unieważnienie małżeństwa przed jego rozwiązaniem może wytoczyć wyłącznie prokuratura.

Postępowanie o unieważnienie małżeństwa z uwagi na istnienie wcześniejszego nierozwiązanego małżeństwa nie może zostać wszczęte ani być kontynuowane, w przypadku gdy toczy się postępowanie o stwierdzenie nieważności lub unieważnienie pierwszego małżeństwa bigamisty/bigamistki.

Postępowanie o unieważnienie małżeństwa z uwagi na brak oświadczenia woli jednej strony lub obydwu stron można wszcząć wyłącznie w terminie trzech lat od daty zawarcia małżeństwa albo, w przypadku gdy powód nie był tego świadomy, w terminie sześciu miesięcy od chwili, w której powód powziął taką wiedzę.

Prawo do wszczęcia postępowania o unieważnienie małżeństwa z uwagi na wystąpienie wad oświadczenia woli wygasa, jeżeli postępowanie nie zostanie wszczęte w terminie sześciu miesięcy od chwili ustania wady.

Postępowanie o unieważnienie małżeństwa z uwagi na brak świadków można wszcząć wyłącznie w terminie jednego roku od daty zawarcia małżeństwa. Do powództwa o wszczęcie postępowania należy załączyć akt małżeństwa oraz, ewentualnie, akt urodzenia (jeżeli wiek stanowi jedną z podstaw powództwa) danej strony.

Po upływie terminu na przekazanie odpowiedzi na pozew postępowanie będzie prowadzone na wyżej wymienionych warunkach zwykłej procedury.

Unieważnienie małżeństwa przestaje obowiązywać i małżeństwo uznaje się za ważne od chwili jego zawarcia w przypadku wystąpienia którejkolwiek z poniższych okoliczności przed uprawomocnieniem się wyroku unieważniającego małżeństwo:

- jeżeli dziecko niebędące w wieku małżeńskim potwierdzi zawarcie małżeństwa przed urzędnikiem stanu cywilnego i dwoma świadkami po osiągnięciu pełnoletności;
- jeżeli osoba częściowo lub całkowicie ubezwłasnowolniona z powodu choroby psychicznej potwierdzi zawarcie małżeństwa na zasadach opisanych w poprzednim punkcie po zniesieniu częściowego lub całkowitego ubezwłasnowolnienia lub, w przypadku niepoczytalności, po przeprowadzeniu przez sąd badania stanu jej zdrowia psychicznego;
- jeżeli pierwsze małżeństwo bigamisty/bigamistki zostanie uznane za nieważne lub zostanie unieważnione;
- jeżeli brak świadków jest spowodowany uzasadnionymi okolicznościami, np. uznanymi przez urzędnika stanu cywilnego, pod warunkiem że nie ma żadnych wątpliwości co do zawarcia małżeństwa.

12 Czy mogę uzyskać pomoc prawną na pokrycie kosztów postępowania?

Tak, system pomocy prawnej funkcjonuje we wszystkich sądach, niezależnie od rodzaju postępowania.

Bardziej szczegółowe informacje można znaleźć w części poświęconej pomocy prawnej.

13 Czy istnieje możliwość wniesienia odwołania od orzeczenia rozwodu/separacji sądowej/unieważnienia małżeństwa?

Tak. Od orzeczeń wydanych w tego rodzaju postępowaniach zawsze można się odwołać.

14 Co powinienem zrobić, aby państwo członkowskie uznało orzeczenie rozwodu/separacji sądowej/unieważnienia małżeństwa wydane przez sąd innego państwa członkowskiego?

Jeżeli orzeczenie zostało wydane w państwie członkowskim Unii Europejskiej innym niż Dania, jest ono uznawane w pozostałych państwach członkowskich zgodnie z przepisami rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r.

Jeżeli orzeczenie zostało wydane w Danii, stosuje się specjalną procedurę przeglądu wyroku wydanego w państwie trzecim.

W ramach tej procedury dokument zawierający orzeczenie, które ma zostać poddane przeglądowi, składa się razem z pozewem i stroną przeciwną ma 15 dni na przedłożenie odpowiedzi na pozew, liczonych od chwili otrzymania zawiadomienia o pozwie. Powód może przedstawić swoją odpowiedź w terminie 10 dni od daty otrzymania powiadomienia o przekazaniu odpowiedzi na pozew. Po złożeniu przez strony wszystkich pism procesowych i po podjęciu wszystkich wymaganych czynności wszystkie dokumenty przekazuje się stronom i prokuraturze – każdy z wymienionych podmiotów ma 15 dni na zapoznanie się z aktami.

Warunki uznania wyroku:

- autentyczność dokumentu zawierającego wyrok ani zasadność samego orzeczenia nie budzi żadnych wątpliwości;
- wyrok uprawomocnił się zgodnie z prawem państwa, w którym został wydany;
- wyrok został wydany przez sąd w państwie trzecim, na którego jurysdykcję nie powołano się z naruszeniem prawa, i nie dotyczy kwestii podlegającej właściwości wyłącznej sądów portugalskich;
- nie istnieje możliwość powołania się na zawisłość sporu lub powagę rzeczy osądzonej w oparciu o sprawę rozpoznawaną przez sąd portugalski, chyba że wszczęcie postępowania uniemożliwił sąd w państwie trzecim;

e) wszystkie dokumenty związane z powództwem zostały należycie doręczone pozwanemu zgodnie z prawem państwa sądu pochodzenia, a proces odbył się z poszanowaniem prawa do obrony i prawa do jednakowej ochrony prawnej przysługujących stronom;

f) wyrok nie obejmuje rozstrzygnięcia, którego uznanie wywarłoby skutek stojący w oczywistej sprzeczności z przepisami prawa międzynarodowego publicznego obowiązującymi w Portugalii.

15 Do którego sądu należy się zwrócić, aby sprzeciwić się uznaniu orzeczenia rozwodu/separacji sądowej/unieważnienia małżeństwa wydanego przez sąd innego państwa członkowskiego? Jaka procedura ma zastosowanie w takich sytuacjach?

W państwach członkowskich Unii Europejskiej, z wyjątkiem Danii, jeżeli strona zdecyduje się wystąpić o uznanie orzeczenia o rozwodzie, separacji sądowej lub unieważnieniu małżeństwa, wniosek składa się w sądzie rodzinnym. Sąd właściwy miejscowo ustala się zgodnie z prawem krajowym państwa członkowskiego, w którym złożono wniosek o uznanie orzeczenia.

16 Jakie przepisy prawa odnoszące się do rozwodu stosuje sąd w postępowaniu rozwodowym pomiędzy małżonkami, którzy nie mieszkają w danym państwie członkowskim, lub którzy są obywatelami różnych państw?

Zgodnie z krajowymi przepisami w zakresie kolizji przepisów w sprawach rozwodowych i w sprawach dotyczących separacji sądowej stosuje się prawo krajowe wspólne dla małżonków. Jeżeli małżonkowie nie mają tego samego obywatelstwa, stosuje się prawo właściwe dla ich wspólnego miejsca zwykłego pobytu; w przypadku braku takiego miejsca zastosowanie mają przepisy państwa, z którym życie ich rodziny jest najbardziej związane.

Jeżeli jednak w czasie trwania małżeństwa dojdzie do zmiany prawa właściwego, podstawą separacji lub rozwodu może być wyłącznie fakt istotny w chwili jego wystąpienia.

Gdzie znaleźć obowiązujące przepisy

Przepisy kodeksu cywilnego (Código Civil):

http://www.pgdlisboa.pt/leis/lei_mostra_articulado.php?nid=775&tabela=leis

Przepisy kodeksu postępowania cywilnego (Código de Processo Civil):

http://www.pgdlisboa.pt/leis/lei_mostra_articulado.php?nid=1959&tabela=leis

Dekret z mocą ustawy nr 272/2001:

http://www.pgdlisboa.pt/leis/lei_mostra_articulado.php?nid=581&tabela=leis&so_miolo=

Przepisy kodeksu rejestru cywilnego (Código do Registo Civil):

http://www.pgdlisboa.pt/leis/lei_mostra_articulado.php?nid=682&tabela=leis

Uwaga końcowa:

Informacje podane w tej części mają charakter ogólny i nie są wyczerpujące. Nie są one wiążące dla osób wyznaczonych do kontaktu, europejskiej sieci sądowej w sprawach cywilnych i handlowych, sądów ani innych osób. Nie zastępują one lektury obowiązujących przepisów prawnych.

Ta strona jest częścią portalu [Twoja Europa](#).

Państwa [opinia](#) na temat przydatności przedstawionych informacji jest dla nas ważna.

This webpage is part of an EU quality network

Ostatnia aktualizacja: 03/06/2021

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie.

Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.